

Дијана Т. Марковић-Бајаловић
Правни факултет Универзитета УНИОН
dijana.markovicbajalovic@pravnofakultet.edu.rs
ORCID ID: 0000-0001-6887-1310

ПРЕНОС ИМОВИНСКЕ ЦЕЛИНЕ

– Одговорност стицаоца за обавезе преносиоца –

Сажетак: Тема преноса имовинске целине је занемарена у домаћој правној теорији, иако у пракси има велики значај, посебно у привредним односима. Привредна друштва и предузетници често продају или на други начин преносе део своје имовине која чини једну функционалну или организовану целину ствари и права на друго лице. У домаћем законодавству, пренос имовинске целине уређен је чл. 452 Закона о облигационим односима – ЗОО у оквиру институција присиђања дуђу. У судској пракси, наведена законска одредба је често послужила као правни основ усђановљавању одговорности стицаоца имовинске целине за обавезе преносиоца. Проблеми у примени чл. 452 ЗОО настају збој тођа што законом није одређен појам имовинске целине, ниђи услови под којима стицалац треба да одговара за обавезе преносиоца. Судови екстензивно тумаче појам имовинске целине што води проширењу поља примене чл. 452 ЗОО. Проблем се додато комликује тиме што домаћа правна теорија није сагласна у погледу значења појма имовине, а тако сјор рефлектује се и на законска решења и ставове судова. Циљ овог рада је да анализом домаће законодавства, судске праксе и уредноправних решења, те историјскоправним тумачењем дође до одговора шта је била интенција законодавца приликом формулисања норме из чл. 452 ЗОО, а затим и да укаже на смер којим би требало кренути како би се наведена одредба исправно примењивала и, како аутор предлаже, изменила.

Кључне речи: имовина, имовинска целина, пренос имовинске целине, пренос предузећа, имовинска одговорност.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Имовинска права и обавезе могу бити предмет правног промета правним пословима између живих (*inter vivos*) и за случај смрти (*mortis causa*).

Када се правним послом преносе појединачна права или обавезе реч је о сингуларној сукцесији, док целина имовине једног лица може бити предмет правног промета путем универзалне сукцесије. Пренос имовине као целине је могућ због тога што је јединство имовине један од основних постулата грађанскоправног појма имовине у континентално-европском праву.¹ Једно лице може имати само једну имовину. Имовина је одређена идентитетом њеног титулара, те као таква може бити предмет правног промета. Слично је и са обавезама. Физичко или правно лице је носилац обавеза, које се у својој укупности могу пренети на друго лице. Институт универзалне сукцесије нашао је своју примену у наследном праву. Наслеђивањем на наследнике прелази укупност имовинских права оставиоца.² У праву привредних друштава институтом универзалне сукцесије објашњава се пренос целине права и обавеза привредног друштва преносиоца на друштво стицаоца у поступку статусних промена.³

У српској правној теорији и законодавству занемарен је проблем преноса скупа права и обавеза једним правним послом, при чему не долази до преноса укупне имовине једног лица. У пракси, такви правни послови су релативно чести, а посебно у привредним односима. Тако, привредно друштво може продати један део своје имовине који чини економску целину, као нпр. производни, продајни или услужни објекат са покретним стварима које служе обављању одређене делатности и правима интелектуалне својине и потраживањима која се односе на ту целину. Физичко лице које је регистровано као предузетник може уговорити пренос посла на друго физичко лице, тако што ће поред права на непокретним и покретним стварима уступити и потраживања и обавезе која потичу из тога посла, као и клијентелу. У овим случајевима није реч о преносу целокупне имовине једног физичког или правног лица, већ о преносу дела имовине који у економском или функционалном смислу чини једну целину. Такав пренос не представља ни сингуларну сукцесију у традиционалном значењу овог појма. За разлику од сингуларне сукцесије, овде се једним правним послом преноси читав скуп имовинских права, а не ретко и обавеза.

¹ Петар Кларић, Мартин Ведриш, *Грађанско право*, Загреб 2009, 100.

² Чл. 1 ст. 2 Закона о наслеђивању, *Сл. гласник РС*, бр. 46/95, 101/2003-одлука УСРС и 6/2015). Вид. Дејан Ђурђевић, *Институције наследног права*, Београд 2011, 32-33; Jan Peter Schmidt, *The Transfer of Property on Death and Creditor Protection: The Meaning and Role of 'Universal Succession'*, Max Planck Institute for Comparative and International Private Law Research Paper Series, No 18/3.

³ Чл. 486-489 Закона о привредним друштвима, *Сл. гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 и 109/202, даље: ЗПД. Вид. Мирјана Радовић, „Универзална сукцесија код статусних промена привредних друштава“, *Анали Правног факултета у Београду*, 1/2018, 117-144.

Пренос имовинске целине у српском праву уређен је одредбом чл. 452 ст. 1 Закона о облигационим односима – ЗОО.⁴ „Лице на које пређе на основу уговора нека имовинска целина физичког или правног лица, или један део те целине, одговара за дугове који се односе на ту целину, односно на њен део, поред дотадашњег имаоца и солидарно с њим, али само до вредности њене активе.“ Појам имовинске целине који је кључан за правилну примену наведене одредбе није одређен у закону. Како ћемо показати даље у раду, српски судови су тај појам широко тумачили, што је имало за последицу утврђивање одговорности стицаоца имовинске целине за обавезе преносиоца и у случајевима када то економски и друштвено није било оправдано.

Циљ овог рада је да се допринесе правилном одређивању домаћаја одредбе чл. 452 ст. 1 ЗОО, на подлози историјског тумачења и упоредноправних решења, те да се дају предлози законодавцу у циљу побољшања законског решења. Како би се назначени циљеви постигли, потребно је најпре одредити појмове имовине и имовинске целине, а затим анализирати разлоге установљавања одговорности стицаоца имовинске целине за обавезе преносиоца и начине на које је ово питање решено у упоредном законодавству.

1. ПОЈАМ ИМОВИНЕ

У српској правној теорији постоји спор око садржине појма имовина, који је извесно последица његовог различитог дефинисања у француском и немачком праву. Према претежном схватању у француској правној мисли, имовину чине имовинска права – стварна, облигациона и интелектуална, без обзира на то да ли су преносива и да ли могу бити предмет принудног извршења. У састав имовине улазе и обавезе које се могу извршити принудним путем.⁵ Иако француска правна теорија начелно стоји на становишту да пренос имовине као целине правним послом међу живима није могућ, ипак се ово схватање релативизира чињеницом да се признаје могућност преноса мањих имовинских целина. Тако се указује на могућност преношења садашње и будуће имовине (са правима и обавезама) путем брачног уговора, као и пренос радње са свим потраживањима и дуговима.⁶ Постоје и схватања у француском праву по коме обавезе не чине имовину, већ оптерећење на њој. Дуг спада у имовину повериоца, и то као његово потраживање.

⁴ *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – одлука УСЈ и 57/1989, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/1993, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2020.

⁵ Саша Никшић, „Имовина у грађанском праву“, *Зборник радова Правног факултета у Загребу*, 5-6/2012, 1599-1633, 1612-13; Обрен Станковић, „О имовини и имовинскоправним целинама у грађанском праву“, *Анали Правног факултета у Београду*, 6/1992, 513-535, 519.

⁶ О. Станковић, 523.

Дуг нема имовинску вредност и због тога не представља имовинско добро. Због тога дуг не може да се пренесе из једне у другу имовину.⁷

У немачком праву прихваћена је објективистичка теорија имовине, према којој се појам имовине одређује према њеном циљу, односно функцији. Родоначелник објективистичке теорије био је Јеринг који је приликом одређивања појма имовине имао у виду првенствено циљ којем она служи (наменска имовина – *Zweckvermögen*). Поједини немачки теоретичари отишли су толико далеко у својој конструкцији да појам лица у праву објашњавају преко појма имовине. По њима, лице у праву, а нарочито правно лице, само је персонификована имовина.⁸ Универзалност имовине је могућа, али у објективном, не субјективном смислу. Стога је могуће једним правним послом, не само *mortis causa* већ и *inter vivos*, пренети имовинску целину, независно од тога да ли она чини део или укупност имовине преносиоца.⁹

Према преовладавајућем ставу немачке теорије, појам имовине се одређује као збир свих права и добара једног лица која се могу вредновати у новцу.¹⁰ Имовина у овом смислу назива се још и бруто имовина. У састав имовине улазе имовинска права, која се могу отуђити за новац или доносе корист која се може изразити у новцу.

Имовина представља основ одговорности једног лица према његовим повериоцима. На имовини се може спровести принудно извршење и стечајни поступак ради намирења поверилаца. Унутар једне имовине могу постојати посебне имовине (*Sondervermögen*) које су подвргнуте посебном правном режиму. Установљавање посебног правног режима има за циљ ограничење права титулара имовине да управља посебним деловима имовине или да њима располаже ради заштите његових интереса или интереса трећих лица.

Вредност имовине која је умањена за вредност обавеза је нето, чиста имовина, или имовина у свом економском значењу. Имовину у економском смислу чине права и обавезе, тачније вредност права умањена за вредност обавеза.¹¹ Немачки грађански законик предвиђао је у чл. 419 могућност преноса имовинске целине путем уговора. У таквом случају преносилац је и даље одговарао за обавезе својим повериоцима, али је и стицалац одговарао за обавезе преносиоца у погледу којих је то одређено уговором до висине вредности пренете имовине.¹²

⁷ Lionel Andreu, *Du changement de débiteur*, Paris, 2010, 85, наведено према Марија Караникић Мирић, „Промена дужника у новом француском праву – Крај једне контроверзе“, *Liber amicorum Vladimir Vodinelić* (ур. Милош Живковић), Београд, 2019, 159.

⁸ Андрија Гамс, „Преображај имовине у савременом грађанском праву“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 3-4/1965, 258-268, 258.

⁹ Christopher B. Gray, „Patrimony“, *Les Cahiers de droit*, 1/1981, 81-157, 147-8

¹⁰ Helmut Köhler, *BGB Allgemeiner Teil*, München, 2001, 330-331.

¹¹ С. Никшић, 1619.

¹² Члан 419 Немачког грађанског законика престао је да важи 1.01.1999.

По узору на немачко право, дефинише се појам имовине и у хрватској правној теорији. Кларић и Ведриш одређују имовину као „скуп субјективних имовинских права представљених једним носителом“.¹³ Имовина као књиговодствени појам, пак, састоји се од права (актива) и обавеза (пасива).

Српска правна теорија није јединствена у погледу одређивања појма имовине. Андрија Гамс позива се на класичну дефиницију имовине према којој је имовина скуп права и обавеза који припадају једном лицу. Права, како апсолутна, тако и потраживања из облигационих права чине активу имовине а обавезе из облигационих права чине пасиву. Он, међутим, указује и на забуну која се ствара употребом појма имовина у различитим значењима. Реч имовина означава скуп права и обавеза, али и скуп економских добара који припадају једном лицу.¹⁴ Обрен Станковић истиче да општи појам имовине укључује и обавезе. При том, не треба мешати општи појам имовине са њеном јемственом функцијом. Дужник одговара за обавезе имовином коју чини скуп имовинских права, док су обавезе само терети имовине када се имовина посматра у њеној функцији опште залог.¹⁵ Он такође указује на постојање „малих имовина“, фондова унутар имовине, који су подвргнути посебном правном режиму. Упркос везаности имовине за њеног носиоца, он сматра да нема сметњи преносу целине имовинских права и обавеза или ужих имовинских целина.¹⁶ Водинелић сматра да је појам имовине који би поред права укључивао и обавезе једног лица излишан, с обзиром да тај појам нема никакву правно релевантну сврху. Општа имовина по њему је обичан збир, агрегат који не чини никакав систем, целину, нити је подвргнут истом правном режиму. Посебна имовина, чији су синоними имовинско-правна целина, имовински фонд, мала имовина (*Sondervermögen, patrimoine petit*) је скуп некад само права, некад само обавеза, а некад и права и обавеза за који важи јединствени правни режим.¹⁷

Савремени домаћи правни теоретичари дефинишу правни појам имовине као скуп имовинских права.¹⁸

Разлике у теоријском приступу одређивању појма имовине имале су за последицу и различите дефиниције имовине у позитивноправним прописима. ЗОО не садржи дефиницију имовине. Ипак, одредба чл. 452 ЗОО допушта могућност преноса имовинске целине. Извесно је да је овом одредбом, инспи-

¹³ П. Кларић, М. Ведриш, 95.

¹⁴ А. Гамс, 259.

¹⁵ Обрен Станковић, Владимир Водинелић, *Увод у грађанско право*, Београд, 2007, 154-5.

¹⁶ *Ibid*, 157.

¹⁷ Владимир Водинелић, *Грађанско право*, Београд, 2012, 270-271.

¹⁸ Мирко Васиљевић, Татјана Јевремовић-Петровић, Јелена Лепетић, *Компанијско право – Право привредних друштава*, Београд 2023, 65-66; Небојша Јовановић, Вук Радовић, Мирјана Радовић, *Компанијско право – Право привредних субјеката*, Београд 2023, 126; Радомила Ковачевић-Куштримовић, Мирослав Лазић, *Увод у грађанско право*, Ниш 2008, 209-210.

рисаном одредбом чл. 419 НГЗ, законодавац имплицитно прихватио савремени концепт имовине, који обухвата само имовинска права, али не и обавезе.¹⁹ Ово стога што се пренос имовинске целине подводи под институт приступања дугу. Стицалац имовинске целине одговара за дугове преносиоца, који и даље остају његови, а стицалац само приступа дугу и одговара за дугове солидарно са преносиоцем.

У складу са одређењем појма имовине као скупа имовинских права једног лица је и дефиниција појма заоставштине из Закона о наслеђивању: „Заоставштину чине сва наслеђивању подобна права која су оставиоцу припадала у тренутку смрти.“²⁰ Законом о привредним друштвима такође се дефинише имовина привредног друштва у складу са савременим правним схватањима. Имовину привредног друштва чине ствари и права у власништву друштва, као и друга права друштва.²¹ Нето имовина друштва јесте разлика између вредности имовине и обавеза друштва.²² Неспорно је да појам имовине привредног друштва укључује само права, али не и обавезе, иако је остало недоречено да ли су и неимовинска права обухваћена појмом имовине у ЗПД. Закон о рачуноводству разликује имовину и обавезе правних лица и предузетника. Правна лица и предузетници дужни су да врше попис имовине и обавеза.²³

За разлику од наведених позитивних прописа, Преднацрт Грађанског законика Србије остао је при класичној дефиницији појма имовине: „Имовину субјекта грађанских права чине његова права и обавезе које се могу изразити у новцу.“²⁴

2. ИМОВИНСКА ЦЕЛИНА У КОМПАНИЈСКОМ ПРАВУ

Унутар имовине привредног друштва формирају се посебне имовинске целине са различитом наменом или функцијом. Тако се у друштвима капитала обавезно формира основни капитал уношењем улога од стране оснивача, односно чланова друштва. Основни капитал је подвргнут посебном правном режиму јер има двојаку функцију – да обезбеди материјалне ресурсе за почетак обављања делатности и послужи као јемство за намирење потраживања

¹⁹ Упор. Марија Караникић Мирић, *Промена дужника*, Београд 2020, 182

²⁰ Чл. 1 ст. 2 Закона о наслеђивању, *Сл. гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УС и 6/2015.

²¹ Чл. 44 ст. 1 ЗПД.

²² Чл. 44 ст. 2 ЗПД.

²³ Чл. 20 ст. 1 и 2 Закона о рачуноводству, *Сл. гласник РС*, бр. 73/2019 и 44/2021 – др. закон.

²⁴ Чл. 87 ст. 1 Преднацрта Грађанског законика Републике Србије, https://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/280519-prednacrt-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html, 7.09.2024.

поверилаца друштва. Уколико привредно друштво располаже деловима своје имовине при чему умањује основни капитал, дужно је да примени поступак прописан за смањење основног капитала.²⁵ Привредно друштво може својим актима да пропише обавезу формирања средстава резерви, која служе за покриће будућих губитака. Посебне имовинске целине привредног друштва чине и производни, продајни или услужни објекти са покретним стварима, правима и уговорима везаним за ту целину. На пример, ако привредно друштво обавља делатност производње и дистрибуције одређене робе, производни погон са машинама којима се обавља производња, залихама сировина, репроматеријала и готове робе чини засебну имовинску целину унутар имовине привредног друштва. У овом последњем примеру, јединствена економска функција ствари и права је основ формирања имовинске целине.

Физичко лице такође може имати посебну имовину за обављање привредне делатности. Предузетник је пословно способно физичко лице које обавља привредну делатност и које је као такво регистровано.²⁶ Предузетник за обавезе настале у вези са обављањем делатности одговара целокупном својом имовином и у ту имовину улази и имовина коју стиче у вези са обављањем делатности.²⁷ Имовина коју је предузетник стекао у вези са обављањем делатности чини његову посебну имовину која може бити предмет располагања за живота предузетника. Према одредбама Породичног закона, предузетник може пренети имовину која служи за обављање делатности на наследника путем уговора о уступању и расподели имовине за живота који се закључује у складу са прописима о наслеђивању.²⁸ Уступљена имовина не улази у заоставштину предузетника.²⁹ Потомци којима је предузетник уступио своју имовину не одговарају за његове дугове, изузев ако је другачије уговорено.³⁰ У случају деобе заједничке имовине супружника, предмети имовине која служи за обављање делатности предузетника припадају му у искључиву својину, али му се урачунавају у његов удео.³¹

Законом о стечају предвиђен је институт продаје стечајног дужника као правног лица. У случају продаје дужника као правног лица, стечајни поступак се обуставља у односу на дужника, а од новца добијеног продајом стечајног дужника формира се стечајна маса која се региструје у регистру стечајних маса и стечајни поступак се наставља у односу на стечајну масу. Стечајну масу заступа стечајни управник.³² Регистрована стечајна маса представља

²⁵ Чл. 147-147в и чл. 314-324 ЗПД

²⁶ Чл. 83 ст. 1 ЗПД.

²⁷ Чл. 85 ст. 1 ЗПД.

²⁸ Чл. 91 ст. 10 ЗПД.

²⁹ Чл. 186 Закона о наслеђивању.

³⁰ Чл. 190 ст. 1 Закона о наслеђивању.

³¹ Чл. 184 Породичног закона.

³² Чл. 136 ст. 1-4 Закона о стечају.

посебну имовину без титулара. Стечајни дужник није њен власник, нити је то стечајни управник који је заступа. Чланови друштва – стечајног дужника нису сувласници стечајне масе, јер они не учествују у продаји дужника као правног лица, већ уговор о продаји закључује стечајни управник.³³ Начин уређења института стечајне масе у српском позитивном праву одступа од начелно прихваћене теоријске дефиниције према којој имовина не може постојати без титулара. Стечајна маса нема својство правног лица, али има процесна овлашћења у стечајном поступку. Стога се у правној теорији указује да је стечајна маса „од објекта постала квази-субјект стечајног поступка.“³⁴

Често се као синоним за имовинску целину у компанијском праву користи појам предузеће. Предузеће је економски појам и као такав представља организовану целину коју чине објективни, субјективни и организациони елементи, а усмерена је на остваривање неког економског циља.³⁵ Објективни елемент предузећа су непокретне и покретне ствари – пословни простор, опрема и алати за рад, сировине, залихе готових производа, новац, хартије од вредности, али и потраживања и права интелектуалне својине. Објективни елемент чине имовинска права, али титулар те имовине није предузеће, јер предузеће није субјект у праву, већ је титулар имовине носилац предузећа – привредно друштво, предузетник или неки други правни субјект. Персонални елемент предузећа чине лица која управљају предузећем и радници који раде средствима предузећа. Да би предузеће обављало привредну делатност оно мора бити организовано као систем. Мора постојати структура која се састоји из управљачких делова и делова који извршавају поједине процесе а који сви функционишу као једна целина.

Појам предузеће поједина страна законодавства поистовећују са имовинском целином. Тако хрватски Закон о обвезним односима говори о преносу предузећа као имовинске целине приликом уређивања института приступања дугу.³⁶ То поистовећивање није исправно, јер је предузеће, дефинисано на горе наведени начин, шири појам од имовинске целине. Појам предузећа укључује имовински супстрат, али поред тога и организациони супстрат, персонални супстрат (управу и запослене), нематеријална добра (пословни углед, пословну тајну, *know-how*), уговорне и друге правне односе који се успостављају са клијентима, партнерима и др. лицима, из којих проистичу права и обавезе за носиоца предузећа.

³³ Вид. Дијана Марковић-Бајаловић, „Правне странпутице код продаје дужника у стечају“, Јелена Перовић-Вујачић (ур.), Зборник радова 33. Сусрета Копаоничке школе природног права – Слободан Перовић „Право и снага умности“, 2020, Том II, с. 493-520

³⁴ Вук Радовић, *Стечајно право, Књига прва*, Београд 2017, 558

³⁵ Јакша Барбић, *Право друштва – Ојћи дио*, Загреб, 2006, 219-220; Н. Köhler, 333.

³⁶ Чл. 102 ст. 1 Закона о обвезним односима РХ, *Народне новине РХ*, бр. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23.

3. УГОВОР О ПРЕНОСУ ИМОВИНСКЕ ЦЕЛИНЕ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Поједина страна права посебно уређују уговор о преносу имовинске целине. Швајцарски Законик о облигацијама уређује пренос имовине или посла. Пренос имовине јасно се разликује од преноса „посла са активом и пасивом“.³⁷

Пренос имовине или предузећа трговачких друштава и других лица која су уписана у трговачки регистар посебно је уређен швајцарским Законом о фузијама.³⁸ Уговор о преносу закључују највиши пословодни односно управни органи друштва или другог правног лица. Уговор се закључује у писменој форми, а ако се уговором врши и пренос права на непокретним стварима, уговор мора бити у форми јавне исправе. Уговор мора да садржи попис предмета активне и пасивне имовине. Попис представља основ за пренос и одређује његов обим. Непокретности, хартије од вредности и нематеријална добра која улазе у имовину морају бити појединачно наведени. Такође се наводи листа уговора о раду који се преносе заједно са преносом имовине. У уговору се наводи укупна вредност активе и пасиве и противвредност која се даје као накнада за пренету имовину. Пренос имовине је допуштен само у случају да је актива већа од пасиве.³⁹ Предмети активе који нису наведени у попису остају у имовини преносиоца.⁴⁰

Према ставу швајцарске правне теорије, уговором о преносу имовине на основу Закона о фузијама могу се пренети и уговори са свим правима и обавезама који из њих проистичу. При том, за пренос уговора није потребна сагласност друге стране.⁴¹

Пренос имовине се уписује у трговачки регистар и производи дејство од момента уписа. Од тог момента, сва актива и пасива наведена у попису прелази на стицаоца по самом закону.⁴² Уговором се може одредити да пренос имовине производи правно дејство у односу међу уговорним странама од неког другог (ранијег) момента. У односу према трећим лицима, важи момент кад је пренос уписан у трговачки регистар.⁴³

За пренос имовине према швајцарском Закону о фузијама није потребна сагласност чланова друштва. Уместо тога управа друштва је дужна да

³⁷ Чл. 181 ст. 1 Законика о облигацијама.

³⁸ Bundesgesetz über Fusion, Spaltung, Umwandlung und Vermögensübertragung – Fusionsgesetz.

³⁹ Чл. 71 Fusionsgesetz – даље: FusG

⁴⁰ Чл. 72 FusG.

⁴¹ Hans Caspar von der Crone, Andreas Gersbach, Franz Kessler, Martin Dietrich, Katja Berlinger, *Fusionsgesetz*, Zürich 2004, 830.

⁴² Чл. 73 ст. 2 FusG.

⁴³ H. C. Von der Crone *et al*, 885.

обавести чланове на редовној скупштини или у склопу годишњег финансијског извештаја о извршеном преносу. Обавештење треба садржи објашњење циља и последица преноса, текст уговора о преносу имовине, врсту и висину накнаде коју је друштво добило и објашњење последица преноса на запослене. Обавештавање чланова друштва није потребно уколико вредност пренете активе износи пет одсто или мање од износа билансне суме (збира основног и варијабилног капитала).

Пренос имовине како је уређен у швајцарском Закону о фузијама сматра се парцијалном универзалном сукцесијом. Једним правним послом не преноси се целокупна имовина и обавезе, већ део имовине и обавеза привредног друштва. Специфичност парцијалне универзалне сукцесије огледа се у томе да уговорне стране могу слободно да одреде обим имовине и обавеза који се преносе. Парцијалност сукцесије огледа се у томе што је пренос квантитативно делимичан – не долази до преноса укупне вредности имовине већ само једног дела њене вредности. Пренос је ипак универзалан, јер је свеобухватан. Једним правним послом врши се пренос свих права, обавеза и уговора наведених у попису, без потребе да се задовољавају формалности које се траже за појединачан пренос. Када је реч о преносу стварних права на непокретностима, потребан је накнадни упис у земљишне књиге, али се тиме не дира у правило да је пренос права наступио моментом уписа у трговачки регистар. Упис у земљишне књиге је деклараторног карактера.⁴⁴ Уговором о преносу имовине не могу се пренети имовинска права на стварима и правима која нису у правном промету. Задатак је трговачког регистра да приликом уписа преноса имовине води рачуна о томе да уговором о преносу нису обухваћени предмети ван промета.⁴⁵

Француски Трговачки законик уређује пренос имовинске целине намењене обављању трговачке делатности – *fonds de commerce* – члановима L141-2 до 4. *Fonds de commerce* уобичајено укључује право закупа, робу, опрему, трговачко име и клијентелу. Укључивање клијентеле као објекта преноса је кључно за одређивање појма *fonds de commerce*. Уколико трансакција не укључује пренос клијентеле, не ради се о преносу *fonds de commerce*, већ о грађанскоправном преносу имовине. Непокретности не улазе у састав *fonds de commerce*. Оне су власништво физичког лица – трговца појединца или трговачког друштва. Члан L141-1 Трговачког законика детаљно је уређивао садржину уговора о преносу *fonds de commerce* са циљем да се обавезе продавац да саопшти одређене информације о имовини која је предмет преноса купцу. Продавац је био у обавези да обавести купца о постојећим теретима на имовини, приходу, добити и губицима предузећа за последње три године,

⁴⁴ *Ibid*, 887.

⁴⁵ Чл. 148 Handelsregisterverordnung.

податке о постојећим закупима и др. Пропуштање продавца да испуни обавезу информисања чинило је уговор о продаји предузећа ништавим. Изменама Трговачког законика из 2019. године члан L141-1 је престао да важи.⁴⁶ Остала је да важи одредба према којој је на дан закључења уговора о продаји продавац дужан да купцу преда потписану исправу са подацима о обиму месечне продаје за период од истека последње финансијске године закључно са месецом који претходи продаји. На захтев купца, који може упутити продавцу у периоду од три године након ступања у посед предузећа, продавац је дужан да купцу учини доступним пословне књиге које се односе на три последња обрачунска периода.⁴⁷ Уговор о продаји *fonds de commerce* у француском праву не подлеже посебној форми, али се у пракси редовно закључује у писаном облику. Уколико *fonds de commerce* обухватају непокретне ствари, уговор се мора сачинити у форми нотарске исправе. На уговор о продаји *fonds de commerce* се супсидијарно примењују општа правила о уговору о продаји.

4. УГОВОР О ПРЕНОСУ ИМОВИНСКЕ ЦЕЛИНЕ У СРПСКОМ ПРАВУ

У српском праву, уговор о преносу имовинске целине није на општи начин уређен. Допуштеност његовог закључења заснива се на начелу аутономије воље,⁴⁸ као и на одредби чл. 452 ст. 1 ЗОО.⁴⁹ Имовинска целина може се купити, продати, дати у закуп, разменити за друге ствари или права. Зависно од врсте располагања сходно се примењују законске норме које важе за одговарајућу врсту уговора. Тако, ако се имовинска целина продаје, примењује се одредбе ЗОО о уговору о продаји.⁵⁰ Те одредбе релевантне су за уређивање права и обавеза продавца и купца имовине, одговорност продавца за физичке и правне недостатке пренете имовинске целине, итд.

⁴⁶ Закон бр. 2019-744 од 19.07.2019.

⁴⁷ L141-2 ФТЗ.

⁴⁸ Чл. 10 ЗОО.

⁴⁹ Поједини српски правни теоретичари појам имовинске целине из чл. 452 ЗОО имплицитно изједначају са појмом предузећа. Упор. Мирјана Радовић, „Одговорност стипендијца за обавезе преносиоца у случају преноса предузећа“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2017, 95-117. Други, пак, имовинску целину дефинишу као „скуп имовинских права у имовини једног лица која су подвргнута неким заједничким правилима, то јест за која важи јединствени имовинскоправни режим. Ималац је ову целину наменио за обављање одређене делатности“ М. Карникић Мирић (2020), 182. Наведена тумачења поља примене чл. 452 ЗОО немају упориште у језичком значењу правне норме. За разлику од хрватског Закона о обвезним односима, српски ЗОО не ограничава примену одредбе чл. 452 ст. 1 на случајеве преноса делова имовине намењених обављању неке делатности, односно предузећа.

⁵⁰ Чл. 454-551 ЗОО; упор. Ј. Барбић (2006), 236.

Имовинска целина може бити предмет улога у привредно друштво, у ком случају се њен пренос реализује путем уговора о оснивању друштва. У случају трансформације предузетника у привредно друштво, физичко лице-предузетник доноси одлуку о оснивању привредног друштва у којој одређује да је предмет улога у друштво имовинска целина са којом је до тада обављао делатност као предузетник.⁵¹

Законом о наслеђивању уређени су уговори који представљају основ за пренос целокупне или дела имовине физичког лица за његовог живота или за случај смрти. То су уговори са облигационоправним и наследноправним дејством – уговор о уступању и расподели имовине за живота и уговор о доживотном издржавању. Уговор о уступању и расподели имовине за живота могу закључити искључиво физичка лица: предак, као уступилац имовине и његови потомци, као примаоци имовине. За пуноважност овог уговора потребна је сагласност свих потомака који би по правилима законског наслеђивања били позвани на наслеђе.⁵² Предмет овог уговора може бити уступање и расподела имовинских права или њиховог дела која постоје у време његовог закључења. Уговором не мора бити обухваћена сва имовина уступичева. Уступилац може за себе задржати право уживања на свим или појединим деловима уступљене имовине, уговорити доживотну ренту, доживотно издржавање и сл. Овим уговором се не могу пренети будућа права.⁵³ Предмет уговора о уступању и расподели имовине за живота може бити и имовинска целина коју уступилац користи за обављање неке привредне делатности. Тиме се избегава цепање имовинске целине њеном расподелом међу наследницима, до чега би неизбежно дошло уколико би се примењивала правила о законском наслеђивању и обезбеђује се несметан наставак обављања привредне делатности.⁵⁴

Уговором о доживотном издржавању обавезује се прималац издржавања на пренос тачно одређених ствари или права на даваоца издржавања након његове смрти, док се давалац издржавања обавезује да издржава примаоца и брине се о њему.⁵⁵ Иако се Законом о наслеђивању захтева да се уговором изврши спецификација ствари и права које се преносе на даваоца издржавања, нема сметњи да се овим уговором изврши пренос имовинске целине, уз ограничење да предмет уговора могу бити само ствари и права који постоје у тренутку закључења уговора.⁵⁶

⁵¹ Чл. 92 ЗПД.

⁵² Чл. 183 ст. 1 Закона о наслеђивању.

⁵³ Наташа Стојановић, „Уговор о уступању и расподели имовине за живота“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 2008, 25-39, 31.

⁵⁴ Милош Вукотић, „Уговор о уступању и расподели имовине за живота као правни основ за пренос породичног предузећа“, *Усклађивање пословног права Србије са правом ЕУ – 2020* (Вук Радовић, ур), Београд 2021, 119-146, 130.

⁵⁵ Чл. 194 ст. 1 Закона о наслеђивању.

⁵⁶ Чл. 194 ст. 2 Закона о наслеђивању.

Законом о стечају предвиђени су следећи начини уновчења стечајне масе: продаја целокупне имовине, имовинске целине и појединачне имовине стечајног дужника, као и продаја дужника као правног лица. Законом се не уређује шта је предмет продаје у сваком од наведених начина продаје. У контексту теме овог рада, релевантни су продаја целокупне имовине и имовинске целине.⁵⁷ Продају имовине врши стечајни управник, који заступа стечајног дужника у стечајном поступку, управља и располаже његовом имовином. Особеност продаје целокупне имовине и имовинске целине огледа се у томе што је стечајни управник дужан да прибави процену целисходности таквог начина уновчења у односу на продају појединачне имовине стечајног дужника коју израђује овлашћено стручно лице (проценитељ).⁵⁸ Сврха процене је да се утврди да ли ће се продајом целокупне имовине или имовинске целине остварити већа вредност и тиме повољније намирење поверилаца, него уколико се врши продаја појединачних ствари или права. Одбор поверилаца, као и разлучни и заложни повериоци имају право да ставе примедбу на процену, у ком случају стечајни суд закључком утврђује целисходност таквог начина продаје.

5. ОДГОВОРНОСТ СТИЦАОЦА ИМОВИНСКЕ ЦЕЛИНЕ ЗА ОБАВЕЗЕ ПРЕНОСИОЦА

Код преноса имовинске целине поставља се питање ко одговара за обавезе које су повезане са том целином? Једно од решења за наведени проблем је намирење поверилаца из вредности имовине која је пренета на стицаоца. Према ставу америчке правне теорије имовина корпорације чини фонд из кога се намирују повериоци – *trust fund*. Преносом имовине на другог титулара, повериоци не губе право намирења из њене вредности.⁵⁹ Опсег и услове примене овог правила није једноставно утврдити, јер је настало у судској пракси. Оно се примењује у случају да повериоци немају на располагању неко друго правно средство које служи заштити њихових интереса. Аме-

⁵⁷ Институт продаје „појединачне имовине“ нема адекватан назив, јер је реч о продаји појединачних имовинских права која улазе у састав имовине стечајног дужника. Имовина се не може свести на појединачно имовинско право (изузев ако се целокупна имовина једног лица састоји од једног имовинског права). Институт продаје дужника као правног лица подразумева пренос удела или акција друштва – дужника на купца. Овде није реч о преносу имовине, већ о преносу својине на уделима. Друштво дужник остаје и даље сопственик имовинских права који чине његову имовину.

⁵⁸ Чл. 132 ст. 2 Закона о стечају

⁵⁹ Edwin S. Hunt, „Trust Fund Theory and Some Substitutes for It“, *Yale Law Journal*, 2/1902, 63-81

рички судови га по правилу не примењују самостално, већ се позивају на друге принципе који свој основ имају у правичности (*equity*).⁶⁰

Одредбом чл. 419 немачког Грађанског законика било је прописано да стипцалац на кога је уговором пренета нека имовина одговара за дугове преносиоца који су настали до закључења уговора о преносу заједно са преносиоцем. Наведена одредба престала је да важи након што је 1999. године ступио на снагу Стечајни закон (*Insolvenzordnung*). Заштита повериоца у случају да преносилац имовинске целине не може да измири своје дугове остварује се по одредбама Стечајног закона. У трговачкој материји, важи правило да код преноса предузећа правним послом *inter vivos* нови носилац предузећа одговара за обавезе ранијег носиоца повезане са пословањем предузећа, уколико је предузеће наставило да послује под истом фирмом. Одговорност стипцоца може се искључити уговором, под условом да је то искључење уписано у трговачки регистар и објављено. Уколико није дошло до преноса фирме, стипцалац ће одговарати за обавезе предузећа само уколико постоји посебан правни основ за његову одговорност, као што је преузимање обавеза путем уговора које је оглашено.⁶¹

Аустријски Општи грађански законик уређује пренос имовине или предузећа у члану 1409. Стипцалац имовине или предузећа одговара за обавезе повезане са њима ако је за њих знао или морао знати у време преноса имовине, односно предузећа. Уколико је преносилац повезано лице са стипцоцем, претпоставља се да је знао за обавезе повезане са имовином, односно предузећем.⁶² Одговорност стипцоца је ограничена до вредности пренете имовине или предузећа. Одговорност стипцоца је искључена уколико је имовину или предузеће прибавио у поступку принудног извршења, или уколико му је од стране повериоца поверено да врши надзор над дужником (*Treuhänder*).⁶³

Како је већ напоменуто, швајцарски Закон о фузијама дозвољава пренос имовине предузећа под условом да је вредност aktive већа од вредности пасиве. На овај начин се штите повериоци стипцоца, јер уколико су обавезе веће од вредности преузете имовине, угрожава се намирење њихових потраживања. Преносилац одговара за пренете обавезе солидарно са стипцоцем у периоду од три године од регистрације преноса за обавезе настале пре

⁶⁰ Joseph Jude Norton, „Relationship of Shareholders to Corporate Creditors upon Dissolution: Nature and Implications of the Trust 'Fund' Doctrine of Corporate Assets“, *The Business Lawyer*, 4/1975, 1061-1079, 1078.

⁶¹ Чл. 25 Handelsgesetzbuch.

⁶² Аустријски законодавац прави јасну дистинкцију између појмова имовине и предузећа. Појам имовине идентичан је том појму у немачком праву: имовину чини укупност добара једног лица која се могу вредновати у новцу. Предузеће је свака на трајној основи успостављена организација за самостално обављање привредне делатности, независно од тога да ли је усмерена на остваривање добити или не, у складу са чл. 1 ст. 2 Unternehmensgesetzbuch.

⁶³ 1409a Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch

преноса.⁶⁴ Потребно је имати у виду да Закон о фузијама уређује пренос имовине и обавеза путем уговора. Стицалац преузима дугове који терете пренету имовину, па стога он одговара за дугове као главни дужник, док преносилац одговара солидарно с њим.

Српско право, као и права других држава насталих на подручју бивше Југославије, питање заштите поверилаца у случају преноса имовинске целине решава путем института приступања дугу облигационог права. Бивша југословенска правна теорија под приступањем дугу разумела је ситуацију у којој једно лице прима дуг другог лица. Поверилац у том случају, поред старог дужника добија још једног дужника (кумулятивна промена дужника). Уговор о приступању дугу закључује се између повериоца и новог дужника.⁶⁵ Међутим, није забрањено да до приступања дугу дође на основу уговора између дужника и трећег лица.⁶⁶

Према решењу проф. Константиновића из Скице за законик о облигацијама и уговорима, приступање дугу у случају преноса неке имовинске целине настаје уговором између дотадашњег дужника и трећег лица. Поверилац не учествује у том споразуму, нити је његов пристанак на приступање трећег лица дугу потребан. По томе се овај вид приступања дугу разликује од редовног облика приступања дугу који настаје на основу уговора између повериоца и приступиоца. Проф. Константиновић је под имовинском целином разумео активу и пасиву. Одредба о преносу имовинске целине у редакцији проф. Константиновића је гласила: „Имаоник на кога пређе на основу уговора нека имовинска целина са својом активом и пасивом, или један њен део, одговара поред досадашњег имаоника и солидарно са њим за њене дугове, али само до износа њене активе.“⁶⁷ Нови имаоник одговара за обавезе зато што их је он преузео уговором са претходним имаоником. Пошто се дужник не може ослободити обавезе њеним уступањем трећем лицу без пристанка повериоца, ранији имаоник остаје у обавези према повериоцу и одговара за обавезе уступљене имовинске целине солидарно са новим имаоником. Поверилац се не може противити испуњењу обавезе од стране новог имаоника, изузев ако има посебан интерес да му првобитни дужник испуни обавезу, што је случај само код личних облигација. Таква ситуација у конструкцији

⁶⁴ Чл. 75 FusG.

⁶⁵ Саша Зебец, „Приступање дугу и преузимање испуњења – Поглед на актуално законодавство, јудикатуру те нека компаративна уређења“, *Зборник радова Велеучилишта у Шибенику*, бр. 1-2/2018, 75-89, 76.

⁶⁶ Марија Караникић Мирић, „Промена дужника“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1/2010, 229-257, 250.

⁶⁷ Чл. 377 ст. 1 Скице за законик о облигацијама и уговорима, https://www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/jugoistocna-evropa/privatno-pravo/srbija/Skica_zakona_o_obligacijama_i_ugovorima.pdf, 7.09.2024.

проф. Константиновића није могућа, јер за њега пренос имовинске целине подразумева пренос активе и пасиве, а личне обавезе се не могу преносити.

У односу на њен пандан из Скице проф. Константиновића, одредба чл. 452 ст. 1 ЗОО разликује се по томе што је изостављено изричито навођење да се имовинска целина састоји од активе и пасиве. Према Скици проф. Константиновића, пренос имовинске целине, поред преноса права, повлачио је и пренос обавеза. Логична последица тога је да стичалац одговара за обавезе које улазе у имовинску целину, али само до вредности активе. У редакцији ЗОО пренос имовинске целине путем уговора води одговорности пријемника за дугове који се односе на ту целину, чак и ако уговором ти дугови на њега нису пренети. У савременом значењу појма имовина (а тиме и појма имовинске целине) пренос имовинске целине не подразумева пренос обавеза по аутоматизму, али се њихов пренос може уговорити.⁶⁸ И поред тога, ЗОО предвиђа да стичалац увек одговара за дугове који се односе на ту целину до вредности њене активе.

Изворни смисао одредбе чл. 452 ЗОО може се утврдити историјским тумачењем. У оригиналној верзији, у одредби чл. 452 поред појма имовинска целина стајало је у загради „занатска радња и сл.“. Тумачећи ту одредбу, хрватски суд навео је да је услов за њену примену да „имовина одређене особе мора бити разлучена од остале имовине те особе, те да имовина представља одређену цјелину, односно њен дио (да постоје господарски и правни разлози који ту имовину повезују)“.⁶⁹ У том случају, Врховни суд Хрватске налази да пренос обрта представља пренос имовинске целине. Коначно, чињеница да је ЗОО ограничио одговорност стичаоца за дугове преносиоца до висине активе имовинске целине указује да је имао на уму имовинске целине за које се воде пословне књиге, јер су појмови актива и пасива рачуноводствене категорије. Међутим, одредба чл. 452 ЗОО у свом позитивноправном важењу има шири обухват, јер се њено језичко значење не ограничава на имовинске целине које служе обављању неке делатности. Она се, снагом законске норме, примењује на све случајеве преноса скупова имовинских права који су подвргнути једном правном режиму.⁷⁰

Српски судови су значење појма имовинска целина широко поставили, подводећи под њега непокретне ствари веће вредности. У више случајева

⁶⁸ Поједини аутори износе становиште да је могуће и прећутно уговорити пренос обавеза. Вид. М. Радовић (2017), 99. Прећутно уговорање преноса обавеза би, као минимум, претпостављало да је стичалац био упознат са врстом и висином обавеза које прате имовинску целину у време закључења уговора. Његов пристанак на пренос обавеза морао би бити изражен неком конклюдентном радњом, као нпр. преузимањем од преносиоца списка обавеза са јасним назначењем врсте и висине обавеза, рока доспећа и ко су њихови повериоци.

⁶⁹ Врховни суд Републике Хрватске, Ревт 137/2011-2, 19.02.2014. Наведено према: С. Зебец, 84.

⁷⁰ Упор. М. Караникић Мирић (2020), 182

српски судови су заузели став да пословни простор, односно локал, представља имовинску целину у смислу чл. 452 ЗОО.⁷¹ У низу случајева, српски судови су нашли да постоји одговорност зависног друштва за обавезе матичног друштва на основу чињенице да је матично друштво унело део своје имовине као неновчани улог у зависно друштво, због чега треба применити одредбу чл. 452 ЗОО.⁷²

Судови су се ретко бавили питањем да ли су приликом преноса имовинске целине путем уговора на стицаоца прешле и обавезе везане за ту целину. У једној одлуци Врховни суд Србије истиче да прелазак имовинске целине на новог титулара укључује како уступање потраживања која улазе у састав те целине тако и преузимање дугова који чине њену пасиву.⁷³ Став Врховног суда Србије у складу је са мишљењем израженим у делу српске теорије, да прелазак имовинске целине на новог титулара повлачи и пренос дугова који чине њену пасиву. У томе се види оправдање за постављање законског правила о одговорности лица на кога је пренета имовинска целина за дугове повезане са том целином.⁷⁴

По другом схватању, постоји тесна веза између пренесене имовинске целине и дугова насталих у пословању ранијег власника са том имовином, због чега дугови по сили закона прелазе на новог власника заједно са имовинском целином.⁷⁵ Ово друго схватање такође је заступљено у пракси српских судова. Врховни суд Србије у другој својој одлуци истиче да ако су дугови настали у пословању са имовинском целином, „логично је“ да ти дугови прате имовину и да заједно са њом прелазе на новог имаоца.⁷⁶ Српски судови се у примени чл. 452 ЗОО позивају и на општа начела ЗОО, међу којима су начело забране злоупотребе права, начело савесности и поштења и начело забране проузроковање штете.⁷⁷

Решење Закона о наслеђивању на фону је одредбе чл. 452 ЗОО. Наследници одговарају за дугове оставиоца до висине вредности наслеђене имовине.⁷⁸

⁷¹ Тако Виши привредни суд у Београду, Пж 4513/2000, 19.07.2000; Привредни апелациони суд, 6 Пж 4110/15, 14.12.2016; Привредни апелациони суд, 3 Пж 8224/16, 20.06.2018.

⁷² Виши привредни суд у Београду, Пж 2310/99, 8.12.1999; Виши трговински суд, Пж 6725/2004, 1.10.2004. Наведено према: Слободан Доклестић, „Одговорност стицаоца имовине за дугове повезане са стеченом имовином – корак ка рационалнијем приступу овом питању“, *Бранич*, бр. 1/2021, 24-48, 29.

⁷³ Врховни суд Србије, Прев 91/07, 15.11.2007.

⁷⁴ Слободан Перовић, Драгољуб Стојановић, *Коментар Закона о облигационим односима*, Крагујевац 1980, 853.

⁷⁵ Борислав Благојевић, Врлета Круљ, *Коментар Закона о облигационим односима*, Београд, 1983, 1249-50.

⁷⁶ Врховни суд Србије, Прев 460/2002, 15.01.2003, *Билтен судске праксе трговинских судова – Часопис за привредно право*, бр. 2/2003, 209.

⁷⁷ Вид. М. Радовић (2017), 106-107

⁷⁸ Чл. 222 Закона о наслеђивању

Битна је разлика, што код правних послова *inter vivos* који су уређени ЗОО, дужник и даље остаје у обавези, а лице на кога је пренета дужникова имовинска целина приступа дугу. У случају наслеђивања, обавеза умрлог дужника – физичког лица по сили закона прелази на наследнике. На место једног дужника, ступа други дужник или дужници (наследници).

Последице преноса имовинске целине у стечајном поступку уређени су Законом о стечају. Тај закон предвиђа, између осталих, продају целокупне имовине и имовинске целине стечајног дужника као начине продаје стечајне масе.⁷⁹ Законом је прописан важан изузетак од општег правила о одговорности стипендијара имовинске целине из члана 452 ЗОО.⁸⁰ Купац имовине стечајног дужника у стечају ослобођен је свих обавеза које се односе на купљену имовину, укључујући и пореских обавеза и обавеза према привредним субјектима, пружаоцима услуга од општег интереса (чл. 133 ст. 11).⁸¹ Ослобађање од обавеза које се односе на стечену имовину представља подстрек за куповину имовине инсолвентних и презадужених привредних друштава. Купац може купљену имовину ставити у привредну функцију, неоптерећен дуговима ранијег власника, док се повериоци стечајног дужника намирују из средстава остварених продајом која улазе у стечајну масу. Прописивањем правила о ослобађању од одговорности купца имовине стечајног дужника за обавезе настале пре продаје, српско законодавство у стечају је стало у ред савремених стечајних закона који на сличан начин уређују последице продаје имовине стечајног дужника.⁸²

6. КРИТИКА РЕШЕЊА У СРПСКОМ ПРАВУ

Поставља се питање пропорционалности заштите која се пружа повериоцима применом одредбе чл. 452 ст. 1 ЗОО. Најпре, не мора сваки пренос имовинске целине или њеног дела водити угрожавању интереса поверилаца. Уколико је преостала имовина дужника довољна за намирење поверилаца, солидарна одговорност стипендијара губи сврху. Друго, законско решење не оставља простор за различит третман теретног и бестеретног дужниковог располагања имовином. У случају теретног располагања, преносилац добија

⁷⁹ Чл. 132 ст. 1 Закона о стечају

⁸⁰ Чл. 143 и 144 Закона о стечају

⁸¹ Другачије стоји ствар ако је у стечајном поступку усвојен план реорганизације стечајног дужника, који је потврдио стечајни суд. Извршењем плана реорганизације престају сва потраживања поверилаца утврђена планом реорганизације, у складу са чл. 172 Закона о стечају. Стечајни повериоци који су обухваћени планом реорганизације не могу захтевати исплату ненамиреног дела потраживања од лица на које је пренета имовинска целина стечајног дужника.

⁸² Чл. 243 Стечајног закона Хрватске

накнаду за пренету имовинску целину, тако да вредност његове имовине није умањена, већ је имовинска маса променила састав. Одговорност стицаоца у случају теретног располагања имовином могла би се оправдати само под условом да добијена накнада није еквивалентна вредности пренете имовинске целине. Бестеретна располагања и располагања која су са њима изједначена (када је накнада незнатна) оправдавају увођење солидарне одговорности стицаоца. Треће, повериоци имају на располагању друге мере заштите. Они могу уговорити средства обезбеђења. Угрожени су примарно повериоци чија потраживања потичу из деликтних радњи дужника, јер они нису у прилици да уговоре средство обезбеђења у моменту настанка обавезе. Постоје, међутим, други правни институти који обезбеђују заштиту повериоцима, као на пример, паулијанска тужба.⁸³ Треба напоменути да су рокови за подношење тужбе за побијање дужникових правних радњи релативно кратки – једна година од предузете радње у случају теретног располагања и три године у осталим случајевима. Поред тога, у случају теретног располагања услов је да је лице према коме је располагање извршено било несавесно, односно да је знало или морало знати да дужник предузетом радњом оштећује повериоце. Поред института паулијанске тужбе, заштита поверилаца чија су потраживања проистекла из грађанскоправног деликта може се остварити путем осигурања од грађанскоправне одговорности (нпр. предузетник закључи осигурање од одговорности по основу професионалне делатности коју обавља). У свим наведеним примерима, установљаване солидарне одговорности стицаоца за обавезе преносиоца губи сврху.

Институт приступања дугу у случају преноса имовинске целине или њеног дела, како је нормиран у ЗОО, води објективизацији имовине и обавеза. Дугови се везују за имовинску целину. У случају преноса имовинске целине на друго лице, преносе се и обавезе везане за ту целину, независно од тога што стицалац није имао никакву улогу у настанку тих дугова, па чак није морао ни знати за њихово постојање.

Савесност стицаоца није од значаја за постојање његове солидарне одговорности. Врховни суд Србије истиче у једној одлуци из 2003. године да повериоци не треба да сnose ризик дужниковог незнања о томе да примање имовинске целине подразумева и пренос дугова, да тих дугова има и колико они износе!⁸⁴ Привредни апелациони суд такође се приклања овом ставу, наводећи у одлуци поводом случаја преноса кабловско-дистрибутивног система да чињеница да ли је тужени стицалац био упознат са постојањем обавезе из уговора преносиоца са тужиоцем није од значаја за одлучивање у тој правној ствари. Она је од значаја за евентуално право туженог да тражи

⁸³ Чл. 280-285 ЗОО.

⁸⁴ Врховни суд Србије, Прев. 460/2002, 15.01.2003.

накнаду од лица са којим је уговорио пренос имовинске целине.⁸⁵ На стицаоцу је да пажљиво испита стање имовине и обавеза пре него што закључи правни посао којим се преноси имовинска целина. Овде важи правило римског права: „*Caveat emptor!*“. Не постоји могућност ослобађања стицаоца одговорности за дугове преносиоца ако није знао нити могао знати за те дугове, или генерално за лоше имовинско стање преносиоца, јер одредба чл. 452 ЗОО не даје основ за ослобађање од одговорности у случају савесности стицаоца имовинске целине.

Посебно је проблематично што се дејство норме из чл. 452 ЗОО протеже и на случајеве преноса имовинске целине дужника у стечајном поступку, када је усвојен план реорганизације. Свакако није била интенција редактора Закона о стечају да установе одговорност купца целине имовине стечајног дужника за потраживања стечајних поверилаца која су остала ненамирена, или су само делимично намирена у стечајном поступку. Ризик да ће купац имовине одговарати за ненамирене дугове стечајног дужника одвраћа потенцијалне купце и осујећује остваривање циљева стечајног поступка.

ЗАКЉУЧАК

Решење српског права, према коме стицалац имовинске целине или њеног дела увек одговара за обавезе преносиоца није у складу са интенцијом творца Скице за законик о облигацијама и редактора првобитног законског текста. Према решењу Скице проф. Константиновића, пренос имовинске целине подразумевао је пренос активе и пасиве, односно права и обавеза, па је из тог разлога стицалац преузимао одговорност за обавезе преносиоца. Преносилац је и даље остајао у обавези јер пренос обавеза није могућ без сагласности повериоца. У првобитној редакцији чл. 452 ЗОО појам имовинске целине је имао уже значење, јер се првенствено односио на привредне целине, као што је занатска радња и слично. Интенција законодавца свакако није била да се стицалац прогласи одговорним за дугове оставиоца у сваком случају преноса дела имовине с једног на друго лице који се по различитим критеријума – економским, грађевинским, функционалним или неким другим – може означити као имовинска целина.

Екстензивно тумачење одредбе чл. 452 ЗОО не може се оправдати потребом заштите интереса поверилаца, имајући у виду, најпре, да не ствара сваки пренос имовинске целине ризик за повериоце и, друго, да повериоци имају на располагању различита средства правне заштите која могу користити уколико њихови интереси ипак буду угрожени. Посебно нема оправдања установљавања одговорности стицаоца имовинске целине у случају теретног

⁸⁵ Привредни апелациони суд, 2 Пж 725/19, 2.02.2020.

располагања, јер вредност имовине преносиоца није умањен у том случају, већ се само променио састав имовинске масе.

De lega lata, стицалац имовинске целине могао би се заштити тако што ће уговором искључити своју одговорност за обавезе преносиоца повезане са том целином. То искључење имало би дејство према трећим лицима уколико би било објављено, односно уписано у неки јавни регистар (нпр. регистар привредних друштава или предузетника или регистар права на непокретностима).

De lege ferenda, потребно је прецизирати законски појам имовинске целине и услове под којима ће стицалац одговорати за обавезе преносиоца. У обзир долазе бестеретност располагања, несавесност стицаоца (да је за обавезе повезане са целином знао и морао знати), те чињеница да је стицалац уговором преузео обавезе везане за имовинску целину. Алтернативно решење је брисање одредбе о одговорности стицаоца имовинске целине за обавезе преносиоца, у ком случају би стицалац одговарао само ако је уговором са преносиоцем тако одређено.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

БИБЛИОГРАФИЈА

- Andreu, Lionel, *Du changement de débiteur*, Paris 2010.
- Барбић, Јакша, *Право друштва – Ојћи дуо*, Загреб 2009.
- Благојевић, Борислав, Круљ, Врлета, *Коментар Закона о облигационим односима*, Београд 1983.
- Васиљевић, Мирко, Јевремовић-Петровић, Татјана, Лепетић, Јелена, *Компанијско право – Право привредних друштва*, Београд 2023.
- Вукотић, Милош, „Уговор о уступању и расподели имовине за живота као правни основ за пренос породичног предузећа“, *Усклађивање пословног права Србије са правом ЕУ – 2020* (Вук Радовић, ур), Београд 2021, 119-146
- Гамс, Андрија, „Преображај имовине у савременом грађанском праву“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 3-4/1965, 258-268
- Gray, Christopher B, „Patrimony“, *Les Cahiers de droit*, No 1/1981, 81-157
- Доклестић, Слободан, „Одговорност стицаоца имовине за дугове повезане са стеченом имовином – корак ка рационалнијем приступу овом питању“, *Бранич*, бр. 1/2021, 24-48
- Ђурђевић, Дејан, *Институције наследног права*, Београд 2011.
- Зебец, Саша, „Приступање дугу и преузимање испуњења – Поглед на актуално законодавство, јудикатуру те нека компаративна уређења“, *Зборник радова Велеучилишта у Шибенику*, бр. 1-2/2018, 75-89
- Јовановић, Небојша, Радовић, Вук, Радовић, Мирјана, *Компанијско право – Право привредних субјеката*, Београд 2023.

- Караникић Мирић, Марија, „Промена дужника“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 1/2010, 229-257
- Караникић Мирић, Марија, *Промена дужника*, Београд 2020.
- Караникић Мирић, Марија, „Промена дужника у новом француском праву – Крај једне контроверзе“, *Liber amicorum Vladimir Vodinelić* (ур. Милош Живковић), Београд, 2019, 145-170
- Кларић, Петар, Ведриш, Мартин, *Грађанско право*, Загреб 2009.
- Ковачевић-Куштримовић, Радмила, Лазих, Мирослав, *Увод у грађанско право*, Ниш 2008.
- Константиновић, Михаило, *Скица за законик о облигацијама и уговорима*, https://www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/jugoistocna-evropa/privatno-pravo/srbija/Skica_za_zakonik_o_obligacijama_i_ugovorima.pdf
- Köhler, Helmut, *BGB Allgemeiner Teil*, München 2001.
- Марковић-Бајаловић, Дијана, „Правне странпутице код продаје дужника у стечају“, Перовић-Вујачић, Јелена (ур.), *Зборник радова 33. Сусрета Копаоничке школе „Право и снага умности“*, 2020, Том II, с. 493-520 природног права – Слободан Перовић
- Никшић, Саша, „Имовина у грађанском праву“, *Зборник радова Правној факултету у Загребу*, 5-6/2012, 1599-1633
- Norton, Joseph Jude, „Relationship of Shareholders to Corporate Creditors upon Dissolution: Nature and Implications of the Trust 'Fund' Doctrine of Corporate Assets“, *The Business Lawyer*, 4/1975, 1061-1079
- Перовић, Слободан, Стојановић, Драгољуб, *Коментар Закона о облигационим односима*, Крагујевац 1980.
- Радовић, Вук, *Стечајно право – Књига прва*, Београд 2017.
- Радовић, Мирјана, „Одговорност стечајца за обавезе преносиоца у случају преноса предузећа“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2017, 95-117
- Радовић, Мирјана, „Универзална сукцесија код статусних промена привредних друштава“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 1/2018, 117-144
- Schmidt, Jan Peter, *The Transfer of Property on Death and Creditor Protection: The Meaning and Role of 'Universal Succession'*, Max Planck Institute for Comparative and International Private Law Research Paper Series, No 18/3
- Станковић, Обрен, „О имовини и имовинскоправним целинама у грађанском праву“, *Анали Правној факултету у Београду*, 6/1992, 513-535
- Станковић, Обрен, Водинелић, Владимир, *Увод у грађанско право*, Београд, 2007.
- Стојановић, Наташа, „Уговор о уступању и расподела имовине за живота“, *Зборник радова Правној факултету у Нишу*, 2008, 25-39
- Von der Crone, Hans Caspar, Gersbach, Andreas, Kessler, Franz, Dietrich, Martin, Berlinger, Katja, *Fusionsgesetz*, Zürich, 2004
- Hunt, Edwin S, „Trust Fund Theory and Some Substitutes for It“, *Yale Law Journal*, No 2/1902, 63-81

ПРОПИСИ

Србија

Закон о наслеђивању, *Сл. гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УС и 6/2015.

Закон о облигационим односима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – одлука УСЈ и 57/1989, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/1993, *Сл. листник РС*, бр. 18/2020

Закон о привредним друштвима, *Сл. листник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 и 109/2021

Закон о рачуноводству, *Сл. листник РС*, бр. 73/2019 и 44/2021 – др. закон

Закон о стечају, *Сл. листник РС*, бр. 104/2009, 99/2011 – др. закон, 71/2012 – одлука УС, 83/2014, 113/2017, 44/2018 и 95/2018

Породични законик, *Сл. листник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон, 6/2015

Преднарт Грађанског законика Републике Србије https://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/280519-prednart-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html

Аустрија

Општи грађански законик (*Allgemeine bürgerliches Gesetzbuch*)

Француска

Закон бр. 2019-744 од 19.07.2019.

Трговачки законик (*Code de Commerce*)

Немачка

Грађански законик (*Bürgerliche Gesetzbuch*)

Стечајни закон (*Insolvenzordnung*)

Трговачки законик (*Handelsgesetzbuch*)

Швајцарска

Закон о фузијама (*Fusionsgesetz*)

Законик о облигацијама

Уредба о трговачком регистру (*Handelsregisterverordnung*)

Хрватска

Закон о обвезним односима

Стечајни закон

СУДСКА ПРАКСА

Србија

Виши привредни суд у Београду, Пж 2310/99, 8.12.1999.

Виши привредни суд у Београду, Пж 4513/2000, 19.07.2000.

Виши трговински суд, Пж 6725/2004

Врховни суд Србије, Прев 460/2002, 15.01.2003, *Билтен судске праксе трговинских судова – Часопис за привредно право*, бр. 2/2003

Врховни суд Србије, Прев 91/07, 15.11.2007.

Привредни апелациони суд, 6 Пж 4110/15, 14.12.2016.

Привредни апелациони суд, 3 Пж 8224/16, 20.06.2018.

Привредни апелациони суд, 2 Пж 725/19, 2.02.2020.

Хрватска

Врховни суд Републике Хрватске, Ревт 137/2011-2, 19.02.2014.

Dijana T. Marković-Bajalović
Faculty of Law, UNION University
dijana.markovicbajalovic@pravnofakultet.edu.rs
ORCID ID: 0000-0001-6887-1310

The Transfer of a Property Unit – The Responsibility of a Transferee for the Transferor's Debts –

Abstract: *The transfer of a property unit has been neglected in Serbian legal theory, although it has practical importance, especially in commercial relations. Companies and individual traders often sell or transfer in some other way a part of their property, which represents a functional or organisational unit. In Serbian law, the transfer of a property unit is regulated by Article 452 of the Law on Obligations – LO within the legal institute of joining a debt. In courts' practice, the named legal provision often served as a basis to declare a transferee liable for the transferor's debts. Applying Article 452 LO created problems because the law did not define the notion of the property unit and the conditions under which the transferee shall be liable for the transferor's debts. The courts widely interpreted the concept of the property unit, extending the scope of application of Article 452 LO. The issue is additionally complicated, considering that Serbian scholars do not agree with the notion of property. This dispute reflects upon legislative solutions and courts' practice. The author aims to reveal the legislator's original intent concerning the meaning and scope of Article 452 LO by analysing national legislation, courts' practice and comparative law and providing historical interpretation. The ultimate goal is to point a direction in which courts should go when applying Article 452 and to give the legislator a proposal for its amendment.*

Keywords: *property, property unit, transfer of property unit, transfer of undertaking, liability for debts.*

Датум пријема рада: 10. 12. 2024.

Датум достављања коначне верзије рада: 29. 01. 2025.

Датум прихватања рада: 09. 04. 2025.